

Sportondernemers

Een selectie uit de Monitor Sport en corona V – De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector

Ine Pulles

Peter van Eldert

Hugo van der Poel

Oplegger – Hoofdstuk 4 Sportondernemers

Dit document bevat het hoofdstuk ‘Sportondernemers’ uit de Monitor Sport en corona V - De gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector. Dit losse hoofdstuk is geschikt voor wie specifiek geïnteresseerd is in de gevolgen van de coronamaatregelen voor sportondernemers. Dit document is geen zelfstandige rapportage, maar een selectie uit de Monitor Sport en corona V, ter bevordering van de leesbaarheid en het gebruiksgemak. De gehele rapportage is [hier](#) te vinden. De managementsamenvatting van het rapport is [hier](#) te vinden.

Achtergrond Monitor Sport en corona V

In de Monitor Sport en corona V worden de data en kennis gebundeld over de gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector die in oktober 2022 beschikbaar zijn. We brengen de gevolgen van de coronamaatregelen voor het sport- en beweeggedrag en voor de organisatie en financiering van de sport in Nederland in beeld. Daarbij gaat de aandacht uit naar sportverenigingen, sportondernemers, de ondersteuningsstructuur, topsport, sportevenementen en betaald voetbal. De nadruk ligt op nieuwe data en kennis sinds het najaar van 2021. Wat tot dan bekend was, is gepubliceerd in de eerste vier uitgaven van de Monitor Sport en corona. De eerste vier monitoren Sport en corona¹²³⁴ zijn in respectievelijk begin juli 2020, eind november 2020, juni 2021 en november 2021 naar de Tweede Kamer gestuurd.

¹ Poel, H. van der & Pulles, I. (red.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

² Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

³ Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). [Monitor Sport en corona III. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

⁴ Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). [Monitor Sport en corona IV. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Mulier Instituut.

4. Sportondernemers

Johan Steenbergen en Janine van Kalmthout

Dit hoofdstuk gaat over de gevolgen van de coronacrisis voor een groep ondernemende sportaanbieders in Nederland. In de eerste paragraaf (4.1) staan we kort stil bij wie de ondernemende sportaanbieders zijn, op welke resultaten we steunen en hoe dit hoofdstuk is opgebouwd. In de daaropvolgende paragrafen geven we een beeld van de gevolgen van de coronacrisis voor zes groepen sportondernemers: de fitnesscentra, de golfondernemers, de klim- en bergsportcentra, de dans-/yogascholen en vechtsportcentra, de hippische centra en de zwembaden (paragrafen 4.2 t/m 4.7).

Samenvatting en conclusie

Op basis van een vragenlijst en zeven interviews bezien we voor zes groepen sportondernemers welke impact de coronacrisis heeft gehad: de fitnesscentra, de golfondernemers, de klim- en bergsportcentra, de dans-/yogascholen en vechtsportcentra, de hippische centra en de zwembaden.

De invloed van corona op de sportondernemers is heel verschillend. In de aard en mate van de gevolgen van corona is een grens te trekken tussen sporten die buiten zijn te beoefenen en sporten die afhankelijk zijn van de binnenruimte. De impact op de binnensporten is aanmerkelijk groter dan op de buitensporten. Kortom, de sportondernemers voor wie sporten in de buitenlucht slechts in geringe mate of in het geheel geen alternatief was.

De impact van de coronacrisis verschilt sterk tussen aan de ene kant de golf- en paardensport en aan de andere kant de klim-/ bergsportcentra, de fitnesscentra, de dans-/yogascholen en vechtsportcentra en de zwembaden. De eerste twee zijn er goed uitgekomen qua ledengroei en omzet. De andere groep kreeg juist minder leden en omzet en meer schulden. Een nieuwe lockdown zou voor deze groep een direct gevaar vormen voor het voortbestaan van de onderneming.

Alle sportondernemers zitten in een groeimarkt en hebben personeelstekorten, en de meesten zien de hoge energieprijzen en inflatie als een groot probleem. Hun onzekerheden over de toekomst zijn dan ook gelegen in een combinatie van ontwikkelingen. Komt er weer een lockdown? Blijven de energieprijzen stijgen en wordt hiervoor gecompenseerd? Is er voldoende personeel te werven om de aanwas van nieuwe leden aan te kunnen? Gaat de inflatie door en komen er daardoor minder klanten? Wordt er door de overheid maatwerk geleverd of worden sportondernemers over één kam geschoren? Dergelijke vragen spelen in meer of mindere mate bij alle zes de groepen sportondernemers. Ze laten tevens zien dat de onzekerheden niet alleen komen door corona. Voor sommige sportondernemers is een uitbraak van corona desastreus, voor andere (in het geheel) niet.

4.1 Sportondernemers verdeeld over zes groepen

Onder sportondernemers scharen wij aanbieders met een winstoogmerk of commercieel verdienmodel. Een groot deel van deze sportondernemers is aangesloten bij brancheorganisaties, maar dit verschilt per branche. De verschillende brancheorganisaties hebben zich verenigd in een samenwerkingsverband: het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). Bij het POS zijn eind 2022 de volgende ondernemende sportaanbieders aangesloten:

1. airsoftcentra;
2. biljartcentra;
3. budosportscholen;
4. buitensportbedrijven;
5. dansscholen;
6. fitnesscentra;
7. golfbanen;
8. hippische sportcentra;
9. klim- en bergsportcentra;
10. skatecentra;
11. indoor skicentra;
12. squashcentra;
13. vechtsportcentra;
14. watersportcentra;
15. yogacentra;
16. zwembaden.

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de coronacrisis heeft het Mulier Instituut, in samenwerking met het POS, een vragenlijst samengesteld die via de brancheorganisaties onder de aangesloten sportondernemers is uitgezet. Deze vragenlijst is een voortzetting van de eerdere uitvraag in september 2021. De respons is deze keer lager uitgevallen (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Responsoverzicht op de POS-vragenlijst

Branche	Aantal respondenten
Golfbaan	30
Dansschool	13
Yogaschool/-centrum	11
Klim- en bergsportcentrum	11
Vechtsportcentrum	3
Totaal	68

De in tabel 4.1 genoemde sportondernemers zijn meegenomen in de analyse. Daarnaast heeft ook NL Actief onder haar leden een vragenlijst verspreid. De respons was ook daar niet hoog: slechts 72 fitnessondernemers hebben de vragenlijst ingevuld.

In aanvulling op de uitgezette vragenlijsten door het Mulier Instituut en NL Actief hebben we interviews gehouden met zeven vertegenwoordigers van de brancheorganisaties van dansscholen, fitnesscentra, hippische sportcentra, klim- en bergsportcentra, vechtsportcentra, yogacentra en zwembaden.

Aan de hand van de resultaten van de vragenlijsten en interviews geven we in dit hoofdstuk een beeld van de meest in het oog springende ontwikkelingen. De respons is te laag voor een hoofdstuk bestaande uit tabellen met cijfers. Dat zou de indruk wekken dat op detailniveau uitspraken zijn te doen over de impact van corona. Toch kan in de verzamelde data wel een patroon worden herkend in de gevolgen van corona voor de genoemde groepen sportondernemers.

4.2 Gevolgen coronacrisis voor de fitnessbranche

Brancheorganisatie NL Actief heeft een vragenlijst uitgezet onder haar leden (n=72). In dit deel geven we, aan de hand van de uitkomsten van deze vragenlijst, een beeld van de fitnessbranche. Op basis van een

peiling van NL Actief in september 2022 kan de ledenontwikkeling en de ontwikkeling van de omzet binnen de fitnessbranche worden weergegeven. Ook hebben we een gesprek gevoerd met een vertegenwoordiger van NL Actief. Gezamenlijk levert dit het volgende beeld op.

Groei aantal leden, maar nog niet op niveau van voor coronacrisis

De afgelopen twee jaar is er ten opzichte van het aantal leden van voor de coronacrisis een sterke afname geweest tot zo'n kleine 20 procent in september 2021. Vanaf die tijd is er een stijgende lijn ingezet en kwam het gemiddelde ledental in september 2022 ten opzichte van oktober 2019 uit op zo'n 90 procent.

Groei van de omzet, maar nog wel lager dan voor de coronacrisis

De gemiddelde maandomzet is het afgelopen jaar iets gestegen. Toch lag deze in september 2022 nog bijna 10 procent lager dan voor de coronacrisis. De grootste omzetgroei in de periode tussen september 2021 en september 2022 zien we bij de kleine fitnesscentra (ruim 20%). De omzetgroei bij de grote centra (>1500 leden) is in deze periode iets meer dan 10 procent.

Coronacrisis heeft vertrouwen aangetast

- Het vertrouwen van fitnessondernemers in de overheid is de afgelopen jaren wat afgenomen. Steeds was onduidelijk wanneer fitnesscentra open mochten, ondanks dat er een goed sectorplan lag. Ondernemers hebben de indruk dat 'vitaliteit en gezondheid' nog niet hoog op de agenda van de overheid staat en dat met twee maten werd gemeten: de georganiseerde sport versus de ondernemende sport. Weliswaar was de fitnessbranche tijdens de laatste lockdown als eerste open, maar dit was voor velen te laat.
- De gemiddelde omzet is gezakt tot zo'n 80-85 procent van voor de coronacrisis. Onder andere kwam dit door opzeggingen en minder aanmeldingen. Gevolg is dat er minder marge is binnen de omzet. In het licht van de opgelopen schuldenlast, de hoge energierekeningen en de inflatie is het voor veel fitnesscentra lastig geworden het hoofd boven water te houden.
- De afgelopen jaren zijn binnen de fitnesscentra personeelstekorten ontstaan en die zijn nog onvoldoende aangevuld.

Een nog ongewisse toekomst

- Fitnessondernemers hebben nog relatief weinig vertrouwen in de toekomst. Er is een najaar zonder lockdown nodig, dan zal het vertrouwen weer wat toenemen. Er is onzekerheid in de branche, doordat energieprijzen stijgen en leden minder de weg naar de sportschool vinden, bijvoorbeeld omdat ze hun geld nodig hebben voor andere zaken.
- Belangrijk is om vooral bij senioren het bewustzijn te verhogen over het belang van conditie en kracht. Veel senioren zijn gaan wandelen en fietsen en hebben het idee dat ze daarmee voldoende aan de eigen fitheid doen. Die groep blijkt dan vaak niet terug te komen.
- Op de toekomstbestendigheid van fitnessondernemers is nog te weinig zicht. Er moet meer worden nagedacht over nieuwe businessmodellen.
- Het belang van vitaliteit en gezondheid groeit, net als het idee dat je daar als individu iets aan kunt doen. Hier ligt potentiële groei voor de fitnessondernemers. Deze groei zal doorzetten, en naar verwachting worden veel bedrijven dan weer (financieel) gezond. Een nieuwe lockdown zou voor veel fitnessondernemers echter faillissement betekenen.
- De verwachting is, ook doordat sportondernemers steeds serieuzer worden genomen door de overheid (zie de ontwikkelingen van het POS), dat er steeds meer zal worden samengewerkt op lokaal niveau en dat andere sectoren zoals onderwijs en zorg meer gebruik gaan maken van de faciliteiten van fitnesscentra.

4.3 Gevolgen coronacrisis voor de golfondernemers

Forse toename van aantal golfers

Voor de golfondernemers heeft de coronacrisis (vrijwel) geen negatieve gevolgen gehad.

Bij nagenoeg alle golfondernemers is het aantal klanten. Er zijn meer klanten met een abonnement of lidmaatschap, meer klanten die een les of cursus volgen en meer incidentele bezoekers. Bij vrijwel alle golfondernemers is het klantenbestand in vergelijking met voor de coronacrisis met 5 procent, 10 procent, 15 procent of zelfs meer toegenomen.

Helft golfondernemers kampt met tekort aan personeel

Binnen de golf hebben medewerkers vaste of flexibele contracten. Tijdens de coronacrisis is het aantal contracten - zowel vaste als flexibele - iets toegenomen. In de zomer van 2022 kampt ongeveer de helft van de golfbanen met een personeelstekort en is het moeilijk nieuw personeel te werven. Dit heeft beide vooral te maken met de groei die de golf heeft doorgemaakt en de krapte op de arbeidsmarkt.

Financieel uitermate gezond

Bijna alle golfondernemers bevinden zich financieel in een (zeer) gezonde situatie. Dit zien ze terug in een positief netto-bedrijfsresultaat. Ook de schuldenlast is lager dan voor de coronacrisis. Waar wel sprake is van schulden, worden deze niet als problematisch ervaren.

Positief effect coronacrisis

De golfondernemers hebben van de coronacrisis vrijwel geen nadelige gevolgen gehad. Sterker nog, ze zijn er in veel opzichten op vooruitgegaan. De golfsport heeft een ware ledengroei doorgemaakt tijdens corona en deze lijkt niet te stuiten. Deze groei had veel te maken met het feit dat golfen tijdens de coronacrisis als een van de weinige sporten was toegestaan. Golf was voor de coronacrisis populair, werd tijdens de coronacrisis nog populairder en blijkt nog steeds, gezien de wachtlijsten, te groeien in populariteit. In bijvoorbeeld de categorie van 25-35 jaar zijn de afgelopen twee jaar veel nieuwe golfers gestart. De enige negatieve ontwikkeling is een snel oplopend personeelstekort. De grootste uitdaging voor golfondernemers is dan ook personeel te behouden en vooral nieuw personeel te vinden in een krappe arbeidsmarkt en binnen een sterk groeiend marktsegment.

Zonnige blik op de toekomst

De groep golfondernemers ziet de toekomst (zeer) zonnig tegemoet. Hiervoor geven ze de volgende redenen:

- Als buitensport is golf minder kwetsbaar voor sluiting, en in tijden van corona was golfen de enige mogelijkheid om (individueel) te sporten. Als een nieuwe coronacrisis uitbreekt, is de verwachting dat dit voor golf (weer) geen negatieve gevolgen heeft.
- Golf is een sport die (nog steeds) in een groeifase zit. Er zijn zelfs wachtlijsten.
- Tijdens de coronacrisis is niet ingeteerd op financiële reserves, waardoor ondernemers voldoende 'vlees op de botten' hebben. Niet alleen om te overleven, maar ook om nieuwe investeringen te doen.

4.4 Gevolgen coronacrisis voor de klim- en bergsportcentra

Afname aantal klanten een groot probleem

Bij ongeveer de helft van de klim- en bergsportcentra neemt het aantal klanten af. Deze terugloop zien de sportondernemers terug in een daling van het aantal lidmaatschappen, abonnementen, lessen en strippenkaarten.

In vergelijking met voor de coronacrisis is bij bijna twee op de tien klim- en bergcentra het aantal klanten met zo'n 5-15 procent afgenomen. Bij iets meer dan een kwart ligt het huidige aantal klanten in vergelijking met voor de coronacrisis meer dan 15 procent lager. Zo'n vier op de tien van deze sportondernemers zien deze afname als een groot probleem. Twee op de tien zien deze zelfs als een directe bedreiging voor het voortbestaan van de onderneming.

Personeelstekort bij veel klim- en bergsportcentra

Binnen de klim- en bergsportcentra hebben medewerkers vaste en flexibele contracten. Binnen veel klim- en bergcentra is dit aantal gelijk gebleven. Gedurende de perioden dat de klim- en bergsportcentra dicht waren is er veel personeel weggegaan, waarvan slechts een deel weer is teruggekeerd. Op dit moment is bij zo'n vier op de vijf klim- en bergsportcentra een tekort aan personeel en het werven van nieuw personeel een (groot) probleem.

Gedifferentieerd beeld financiële situatie

Van de klim- en bergsportcentra ervaart iets meer dan de helft de huidige financiële situatie als (zeer) gezond; een derde ervaart deze als zorgwekkend/minder gezond. De ene helft van de ondernemers ziet een negatief netto-bedrijfsresultaat en de andere helft ziet geen noemenswaardig(e) winst of verlies. Nog geen één op de tien ziet over 2021 een positief netto-bedrijfsresultaat. Vrijwel alle klim- en bergsportcentra hebben in 2021 financiële steun van de overheid aangevraagd.

Een vijfde van de klim- en bergsportcentra heeft geen schuldenlast. Meer dan de helft heeft een hogere schuldenlast dan voor de coronacrisis en een kwart heeft een ongeveer even hoge schuld als aan het begin van de coronacrisis. De meeste centra geven aan dat de schuldenlast niet problematisch is. Voor een op de tien centra is dit wel het geval en bestaat zelfs vrees voor het voortbestaan van de onderneming.

Impact coronacrisis groot

De geschetste ontwikkelingen zien we terug in hoe de eigenaren van de klim- en bergsportcentra terugkijken op de afgelopen coronajaren. Uit het interview en de open antwoorden uit de vragenlijst komt het volgende beeld naar voren:

- De klim- en bergsportcentra bevinden zich in een groeimarkt, maar tijdens corona is er twee jaar stilstand geweest in bezoekersaantallen en omzet, doordat ze op cruciale momenten dicht moesten. Na iedere lockdown was het aantal bezoekers merkbaar lager en bezoekers kwamen niet terug.
- Door de stilstand en lagere omzet was geen ruimte voor investeringen.
- Tijdens de coronaperiode is een flinke schuldenlast opgebouwd, die nog te dragen, maar wel substantieel is. Bij starters komt deze schuldenlast boven op de schulden die er al voor de coronacrisis waren.
- Emotioneel was het een zware periode voor eigenaren en personeel, vooral omdat er zo weinig zicht was op wat zou komen qua maatregelen en mogelijke coronagolven. Voor enkelen is dit op de geestelijke en lichamelijke gezondheid een aanslag geweest.

- Veel (goed) personeel is vertrokken, ondanks dat ze tijdens de coronacrisis zijn doorbetaald. Met oproepkrachten zijn vaststellingsovereenkomsten gesloten. Inmiddels is een deel van het personeel de afgelopen maanden (2022) teruggekeerd en is er wat nieuw personeel bijgekomen. Inschatting is dat zo'n 20 procent van het personeel niet is teruggekeerd.
- De loyaliteit tussen personeel, eigenaren, leveranciers, verhuurders en klanten stond onder druk. Was het voor de coronacrisis elkaar tegemoet komen en helpen, tijdens de coronacrisis was het soms hard tegen hard, met soms zelfs dure juridische procedures als gevolg.
- Het gevoel van machteloosheid was groot, onder andere door de onzekerheid van wel of niet sluiten en de steun die ze vanuit de overheid konden verwachten. Er heerst een gevoel van te weinig waardering door de overheid, zowel landelijk als lokaal. Enkelen geven aan dat het vertrouwen in de politiek is gezakt tot een ongekend dieptepunt.

Onzekerheid over de toekomst

In de vragenlijst is aan de ondernemende sportaanbieders gevraagd hoe ze de toekomst zien. Van de groep klim-/en bergsportcentra die deze heeft ingevuld zien zo'n vier op de tien de toekomst (erg) somber, bijna drie op de tien als niet zonnig, maar ook niet somber, en bijna vier op de tien als (zeer) zonnig.

Gevraagd is deze keuzes toe te lichten. Ook in het interview met de vertegenwoordiger van de klim-/bergsportbranche is gevraagd te reflecteren op de (nabije) toekomst. Dit levert een geschakeerd beeld op.

(Erg) somber

- Sportondernemers ervaren dat ze niet kunnen concurreren met sportverenigingen. Ze zien een oneerlijk speelveld, waarbij regelingen en subsidies waarvoor sportverenigingen wel in aanmerking komen, niet gelden voor sportondernemers. Dit oneerlijke speelveld wordt juist in tijden van inflatie zichtbaar groter.
- Er is onzekerheid over het oplaaieren van een nieuwe coronagolf en of er dan weer een lockdown komt. Als er een lockdown komt, is de inschatting dat het voor veel klim- en bergsportcentra moeilijk wordt te overleven. Er zijn schulden opgebouwd die moeten worden terugbetaald. De omzet groeit weliswaar weer licht, maar er hoeft maar iets te gebeuren en veel ondernemingen gaan 'omvallen'. De rek is er simpelweg uit en een nieuwe tegenslag kan moeilijk of zelfs niet worden opgevangen.
- Door de hoge energieprijzen en de moeilijkheid nieuw personeel te vinden, dat in een krappe arbeidsmarkt meer kan eisen, is het nog moeilijker om de onderneming levensvatbaar te houden.
- De hogere kosten zijn niet door te berekenen op de klant. Die heeft het ook lastig om in tijden van inflatie en hoge energierekeningen rond te komen. Deze combinatie is lastig te doorbreken.

Niet zonnig, maar ook niet somber

- Er is sprake van groei in de markt, en als verdere tegenslag uitblijft, kan voorzichtig weer een ander, positief beeld ontstaan qua omzet, ledenaantal en werving van personeel.
- Investerings zijn de komende tijd niet te doen, ook omdat banken in deze tijd niet gemakkelijk een lening geven.

(Zeer) zonnig

- Het aantal leden groeide al voor corona, en als er de komende jaren geen coronacrisis komt en de ondernemingen open mogen blijven, lijkt deze groei door te zetten. Dan is het mogelijk dat de achterstanden de komende jaren worden ingelopen. Er zijn al positieve geluiden over de groei van aantal leden en stijgende omzetten.
- Leden binnen de klim- en bergsportcentra zijn uitermate loyaal en zien zichzelf als lid van een community. Dat maakt dat ze ook weer mondjesmaat gaan terugkeren (of zijn gebleven).

4.5 Gevolgen coronacrisis voor de dans-/yogascholen en vechtsportcentra

Bij veel centra forse afname aantal klanten

De dans-/yogascholen en vechtsportcentra zagen het aantal klanten fors teruglopen. Of het nu ging om de verkoop van abonnementen, lidmaatschappen of strippenkaarten, het volgen van lessen/ cursussen of het bezoek van incidentele klanten, in het oog sprong 'afname en terugloop'.

Terugloop zien we bij zo'n zes op de tien dans-/yogascholen en vechtsportcentra. Slechts in enkele gevallen is er groei te zien in aantal klanten. In vergelijking met voor de coronacrisis ligt bij ongeveer acht op de tien centra het aantal klanten 5 procent, 10 procent, 15 procent of zelfs meer dan 15 procent lager. Deze terugloop is voor veel van deze sportondernemers een groot probleem of zelfs een bedreiging voor het voortbestaan van de onderneming.

Lichte afname personeel en moeilijk nieuw personeel te werven

Bij zo'n twee op de tien dans-/yogascholen en vechtsportcentra is het aantal medewerkers met een vast of flexibel contract afgenomen. Deze afname is niet heel fors (schatting is zo'n 10%), maar dat betekent geenszins dat het tekort aan personeel gemakkelijk is in te lopen. Voor ongeveer de helft van deze ondernemers is het vinden van nieuw personeel een probleem.

Financiële situatie zorgwekkend

Bijna de helft van de dans-/yogascholen en vechtsportcentra ervaart de eigen financiële situatie als minder gezond of zelfs zorgwekkend. Het nettoresultaat binnen deze groep ondernemers is vooral negatief of er is geen sprake van een noemenswaardig(e) verlies of winst. Dans-/yogascholen en vechtsportcentra hebben een iets grotere schuldenlast. Deze is voor ongeveer de helft problematisch en voor meer dan één op de tien zelfs een bedreiging voor het voortbestaan.

Impact van coronacrisis niet te onderschatten

- Het aantal leden (leerlingen) loopt terug, de omzet is veelal gedaald en de schulden zijn wat opgelopen, mede omdat er niet altijd steun vanuit de overheid was. Weliswaar werden er meer online lessen aangeboden, maar leden haakten al snel af, omdat de kwaliteit van een 'fysieke les' live in de studio niet is te evenaren.
- Vertrokken leden/leerlingen zijn niet teruggekeerd. Ze zijn andere activiteiten gaan doen, bijvoorbeeld wandelen en fietsen. Er was weinig vertrouwen dat er voor langere tijd een lesprogramma kon worden afgenomen (bv. bij danslessen en yogalessen).
- Om de onderneming te behoeden voor een faillissement hebben eigenaren zichzelf een lagere 'management fee' uitgekeerd, eigen spaargeld ingezet en geld geleend van familieleden. De buffers die waren opgebouwd zijn de afgelopen twee jaren verdwenen.
- Vooral starters, die net voor de coronacrisis opengingen en nog geen jaarrekeningen konden overleggen, hadden het moeilijk, omdat ze niet in aanmerking kwamen voor een vorm van subsidie/ondersteuning vanuit de overheid.
- Er is alles aan gedaan om leden tegemoet te komen, en dit heeft bij hen veel goodwill opgeleverd. Dit stemt sommigen tot voorzichtig optimisme dat deze leden langere tijd blijven.
- De emotionele last door onzekerheid over maatregelen en of de onderneming zou overleven is groot. Dit heeft geleid tot veel stress, minder plezier in het ondernemen en geestelijke en lichamelijke uitputting.
- Binnen de branche waren de routekaarten op orde en de ondernemers heel betrokken, maar de overheid heeft hier, ondanks dat ze hadden gevraagd mee te denken, niets mee gedaan. Dat heeft enorm veel onzekerheid gegeven en een afname van het vertrouwen in de overheid. De overheid

mat te veel met twee maten en er was onvoldoende flexibiliteit/ruimte om als ondernemer iets alternatiefs aan te bieden.

- Danscentra hebben de grootste aanwas van september tot en met juni. Tijdens de zomer wordt vrijwel niet gedanst binnen de centra. Door de lockdowns tijdens het voorjaar en najaar waren er geen nieuwe aanmeldingen, waardoor de achterstand in het aantal nieuwe aanmeldingen met zo'n 30 procent is opgelopen.
- Afgelopen twee jaren zijn centra steeds in januari gesloten. Dat is de maand waarin de meeste nieuwe leden zich aanmelden, vooral vanuit 'goede voornemens'. Deze nieuwe aanwas is volledig gemist.
- In de grote steden, waar een grote dichtheid aan yogascholen is, zat men aan het einde van de coronacrisis op zo'n 70 procent van de omzet van voor corona.

Gematigd positief over de toekomst

Onder de groep dans-/yogascholen en vechtsportcentra is het beeld over de toekomst nogal divers, zo blijkt uit de open antwoorden uit de vragenlijst en de interviews met drie vertegenwoordigers uit de branches. Een voorzichtige schatting is dat onder de dans-/yogascholen en vechtsportcentra zo'n drie op de tien de toekomst (erg) somber bezien, ongeveer vier op de tien niet zonnig, maar ook niet somber, en zo'n drie op de tien (zeer) zonnig. Ze geven hiervoor verschillende redenen.

(Erg) somber

- Het voortbestaan van de onderneming is onzeker door oplopende schulden, teruglopende omzet en leden die zijn afgehaakt. Met daarbij nog de hoge inflatie en de krapte op de arbeidsmarkt maakt dit dat het de komende jaren lastig wordt te overleven.
- Er is angst dat er een coronacrisis uitbreekt na de herfstvakantie, gevolgd door een lockdown. Dat zou voor een grote groep van deze sportondernemers faillissement betekenen.
- In de grote steden zijn er binnen de yoga-markt grote ondernemers/platforms bijgekomen die een breed aanbod van beweegactiviteiten goedkoop aanbieden. Dit heeft het 'verdienvermogen' van de kleinere yogascholen aangetast, doordat leden lid zijn geworden van die platforms.

Niet zonnig, maar ook niet somber

- Er is onzekerheid over wat er gaat komen en hoe de overheid gaat reageren op een nieuwe uitbraak. Als de ondernemingen de komende tijd open kunnen blijven, zal er herstel komen, hoewel dit enkele jaren kan duren.
- Er is wel potentie tot groei, die al zichtbaar was voor de coronacrisis en die niet zomaar gaat verdwijnen. Mensen zullen meer willen bewegen en ontspannen en daar kunnen de ondernemingen, ondanks de onzekere tijden, op inspelen.

(Zeer) zonnig

- Veel concurrenten zijn gestopt en dan is het toch 'de een zijn dood is de ander zijn brood' - er is simpelweg minder concurrentie.
- Hoewel er in deze tijden tal van uitdagingen zijn - hogere huurprijzen, stevige energierekeningen, duurdere producten, lastiger te vinden personeel - is er ook veel groeipotentie. Mensen willen sporten, bewegen en ontspannen en dat is nu nog meer het geval dan voor de coronacrisis.
- Ondernemers hebben doorgaans een positieve grondhouding. Ze zien kansen, kunnen omgaan met tegenslag en kijken naar voren. Dit optimisme kan ervoor zorgen dat er voldoende energie en plezier is om door te gaan.
- Komt er geen lockdown, dan zal de onderneming, mede in het licht van marktgroei, overleven en '... gaan we in die zin een goede toekomst tegemoet'.
- Tijdens de coronacrisis hebben overheid en ondernemers geleerd welke maatregelen al dan niet effectief zijn gebleken. Er wordt op vertrouwd dat die lessen resulteren in meer maatwerk in de

doorgevoerde maatregelen en effectiever gebruik van de al ontwikkelde sectorplannen en routekaarten.

4.6 Gevolgen coronacrisis voor de hippische sportcentra

Met een vertegenwoordiger van de branchevereniging van de hippische sport (FNRS) hebben we een interview gehouden. In dit hoofdstuk geven we op basis daarvan een beeld van de gevolgen van de coronacrisis voor de hippische sport.

Aantal leden niet gedaald, veeleer sprake van stijging

De paardensport is een vreemde eend in de bijt. Tijdens corona kon het paardrijden gewoon doorgaan. Het is een buitensport en dus waren er tijdens de lockdown haast geen beperkingen. De paarden hebben verzorging, voedsel en beweging nodig en dat kan niet ineens stoppen. De ledenaantallen zijn niet gedaald en leden hebben hun abonnementen niet opgezegd. Het aantal leden neemt juist toe, en op verschillende plaatsen is een wachtlijst en een ledenstop doorgevoerd. Paardrijden is nog steeds heel populair, een groeimarkt. Soms zijn er wachtlijsten van meer dan een jaar.

Minder zorgen over corona, wel over energiecrisis en invoer graan

De zorg binnen de paardensport ligt minder in de gevolgen van corona en of er een nieuwe golf komt, maar vooral bij de stijgende energiekosten en de invoer van graan. De energiekosten worden zo hoog dat deze nauwelijks zijn op te brengen. Door de oorlog in Oekraïne is de invoer van graan uit dat land een probleem en lopen de kosten hiervan op. Zoals de geïnterviewde aangeeft: 'Corona was slechts deels een probleem en er zijn voor de paardensport andere problemen voor in de plaats gekomen die een grotere impact hebben.'

Horeca soms tijdelijk gesloten en carrousel rijden geslonken

Het sluiten van de horeca en het feit dat er geen evenementen plaats mochten vinden hebben wel gevolgen gehad. De horecawerknemers moesten soms tijdelijk stoppen en konden soms elders in het bedrijf aan de slag. De sluiting van de horeca is binnen de paardensport een belangrijk issue geweest. Bijvoorbeeld in geval van carrousel-rijden. Dit is een teamsport, en vooral door de sluiting van de horeca is het aantal deelnemers sterk gedaald. Die groepen zijn uit elkaar gevallen omdat de sociale cohesie wegviel, onder andere doordat de horeca dicht was.

Voornamelijk positieve gevolgen van de coronacrisis

Paardrijden is een buitensport en kan op een veilige manier plaatsvinden in geval van corona. De sport heeft vrijwel niet te leiden gehad onder de coronacrisis, omdat veel mensen de ruitersport als een optie zagen om toch te sporten. Net als bij golf is er sprake van groei en ledenaanwas en zijn (soms) lange wachtlijsten ontstaan. Leden verlaten de paardensport ook niet snel: 'Het bijzondere van de paardensport is', aldus de vertegenwoordiger van de branchevereniging, 'dat als het paardenvirus eenmaal in je bloed zit dan geven mensen de paardensport niet zo snel op. Mensen zullen er alles aan doen om paardensport te kunnen blijven beoefenen, tenzij het echt niet anders meer kan'.

Verontwaardiging was er vooral over de doorgevoerde maatregel dat binnen, dus in de manege, niet gereden mocht worden. De binnenhallen bij het paardrijden zijn anders dan bijvoorbeeld sporthallen. Paardrijden binnen een manege kan veilig en op voldoende afstand van elkaar en dus was er weinig begrip voor de overheidsmaatregel om alle binnensporten over één kam te scheren.

Geen zorgen over nieuwe coronagolf, wel over andere zaken

- Binnen de paardensport zijn weinig zorgen over de gevolgen van een nieuwe coronagolf. De verwachting is dat de maatregelen niet zo rigoureuus worden doorgevoerd als de afgelopen jaren, en zelfs met die maatregelen kon de paardensport het hoofd prima boven water houden.
- Door de toename van de energiekosten en de inflatie worden mogelijk minder mensen lid. De kosten voor (potentiële) leden kunnen namelijk stijgen, en die leden overwegen wellicht om ‘de luxe van paardrijden’ uit te stellen: ‘... misschien gaan mensen bijvoorbeeld een keer in de maand paardrijden in plaats van iedere week.’
- Ondersteuning van individuele bedrijven wordt belangrijk de komende tijd. Zo zal de brancheorganisatie bedrijven helpen bij het maken van een kostprijsberekening en kijken wat een reële verkoopprijs is voor het product. Op dit moment werkt zo’n 50 procent van de ondernemers binnen de paardensport onder de kostprijs. Dit levert een dilemma op. Aan de ene kant kan de prijs voor de klant moeilijk worden verhoogd, want mensen hebben al te maken met stijgende kosten. Aan de andere kant is werken onder de kostprijs een gevaar voor het voortbestaan van de hippische centra. Oplossingen vinden voor dit dilemma is een van de grote uitdagingen voor de komende tijd.
- De toekomst is wat onzeker vanwege milieumaatregelen die de overheid wellicht gaat doorvoeren, bijvoorbeeld om de uitstoot van stikstof te verlagen. Veel natuurorganisaties vinden het te druk in het bos en er ontstaat een zogenoemd ‘gevecht om ruimte’. Hier heeft ook de paardensport mee te maken. Dit ‘teruggeven van ruimte aan de natuur’ zal voor de paardensport (wellicht) gevolgen hebben.

4.7 Gevolgen coronacrisis voor de zwembaden

Met een vertegenwoordiger van de branchevereniging van de zwembaden (WiZZ) hebben we een interview gehouden. In dit hoofdstuk geven we op basis daarvan een beeld van de gevolgen van de coronacrisis voor de zwembaden.

Bezoekersaantallen nog niet op het oude niveau

Bij de zwembaden zijn de bezoekersaantallen voor recreatief zwemmen nog niet op het niveau van voor corona. De zwemlessen zitten wel op het niveau van voor de corona; daar is nog steeds voldoende vraag naar. Ook de 50-plussers die baantjes zwemmen of aan aquazwemmen doen keerden al deels terug. Bij het recreatieve zwemmen, zoals één keer in de week zwemmen in de binnenbaden, zien we nog steeds een afname van het aantal bezoekers. Bij de buitenbaden kwamen al wel weer meer bezoekers, maar nog niet zo veel als voor de coronacrisis.

Te weinig personeel en meer ziekteverzuim

Het personeelsbestand is nog niet op orde. Er zijn mensen weggegaan en na de coronacrisis niet teruggekomen. Het ziekteverzuim liep op, omdat met minder mensen hetzelfde werk moest worden verricht.

Stijging energieprijzen enorme impact

De energieprijzen zijn gestegen en dat heeft een enorme invloed op de exploitatie van zwembaden als hoge energiegebruikers. De coronacrisis was net goed en wel voorbij en nu hangt de energiecrisis als een ‘zwaard van Damocles’ boven het hoofd van de zwembaden. Uit intern onderzoek door de WiZZ onder zwembaden komt naar voren dat meer dan een derde van alle zwembaden door de hoge energieprijzen in problemen komt. Er zijn grote verschillen tussen zwembaden, afhankelijk van of ze langlopende contracten hebben afgesloten met energiebedrijven.

Verschillen in compensatie door gemeenten

De mate waarin zwembaden het hoofd boven water kunnen houden hangt af van of gemeenten compenseren voor de hogere lasten. De ene gemeente compenseert (deels) de hoge energieprijzen, de andere niet. De commerciële zwemscholen worden niet gecompenseerd, waardoor de problemen voor deze ondernemers nog groter waren en zijn.

Energiecrisis en inflatie gaan meer impact hebben dan corona

‘Corona voelt’, aldus de geïnterviewde, ‘... aan de ene kant als heel lang geleden. Immers we zitten nu in de volgende twee crises, de energiecrisis en hoge inflatie’. Men is binnen de branche bang dat de energiecrisis en inflatie nog meer impact gaan hebben dan corona heeft gehad. Daarnaast wordt verduurzaming belangrijker, en ook dit gaat de ondernemers veel geld kosten. Waar ze dit (extra) geld vandaan moeten halen is een grote uitdaging.

Een toekomst vol onzekerheden

- De angst is niet zozeer dat zwembaden moeten sluiten omdat de overheid dit oplegt (in geval van een nieuwe uitbraak van corona). Zwembaden zullen eerder zelf het initiatief moeten nemen om te sluiten vanwege gebrek aan personeel.
- De omzetten zullen de komende tijd niet stijgen, doordat er minder bezoekers komen. In deze tijd van inflatie zal de consument zwemmen als een extra uitgave zien waarop deze kan bezuinigen.
- De energieprijzen zijn enorm hoog en het is onzeker hoe dit probleem van stijgende kosten kan worden opgelost. In ieder geval kan de prijs voor een kaartje voor de bezoeker niet worden verhoogd, want dan komen er nog minder bezoekers. Een oplossing bedenken voor de energiecrisis is hét probleem voor de nabije toekomst.
- De steunmaatregelen vanuit de overheid zullen, zo is de inschatting, lager zijn dan voorgaande jaren. Met daarnaast een dalend aantal bezoekers, en dus minder omzet, en hogere energieprijzen zullen de komende maanden en jaren niet gemakkelijk worden voor met name de commerciële zwembaden.
- Onder de ondernemende zwemscholen heerst twijfel en angst of ze de komende tijd wel overleven. Gemeenten hebben het geld niet om bij te springen, zeker als ze hierin niet door de landelijke overheid worden geholpen.

